

BOEKBESPREKINGEN

Elio Schaechter, 1997. In the company of mushrooms – A biologist's tale. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England. 280 pp. + 16 pp. kleurenfoto's. Prijs \$ 24,95 (gebonden).

Wat boeken over paddestoelen betreft, is de situatie in Europa vergelijkbaar met die in Amerika: er is een (te) overvloedig aanbod van veldgidsen, maar algemene boeken over de zwammenwereld, die zowel door amateurs als mycologen met plezier kunnen worden gelezen, ontbreken nagenoeg. De pogingen tot popularisatie ondernomen door geëvronneerde mycologen, zoals R. Heim of G.A. de Vries hebben zich niet doorgezet. Hun boeken brengen antiquarisch nog wel iets op, maar er is geen uitgever die ze wil herdrukken. Dit geldt merkwaardigerwijs zelfs voor het klassieke "Mushrooms and Toadstools" van John Ramsbottom, dat in zijn genre nog steeds onovertroffen is.

In Frankrijk heeft Guy Fourré, een journalist en amateurmycoloog, gedurende de laatste tien jaren zijn rijk geïllustreerde en zeer leesbare opstellen over paddestoelen ("Pièges et curiosités des champignons" en "Dernières nouvelles des champignons") in eigen beheer uitgegeven. Deze boeken zijn in de franssprekende mycologische wereld goed ontvangen en zijn o.a. verkrijgbaar via Flück-Wirth. Duitse of Engelse vertalingen lijken vooreerst niet commercieel verantwoord.

De Amerikaan David Arora heeft met zijn "Mushrooms demystified" een veldgids gecreëerd die zich, ondanks zijn 900 pagina's, laat lezen als een roman. In de VS heeft men een zekere traditie in het populariseren van de natuurwetenschappen en het boek van Schaechter, emeritus professor in de moleculaire biologie en de microbiologie past daar helemaal in. Het boek is geen veldgids en ook geen poging om de lezer te leren eetbare en giftige paddestoelen te onderscheiden. Veel meer probeert de schrijver zijn enthousiasme en nieuwsgierigheid ten aanzien van de zwammenwereld op de lezer over te brengen. Hij heeft daartoe zowel persoonlijke ervaringen als een opvallende mycologische belesenheid in zijn boek verwerkt en het resultaat is een goed leesbare tekst, die betrekkelijk veel nieuwe informatie brengt en die is geschreven in wat de Amerikanen een "conversational style" noemen.

De inhoud laat zich ruwweg verdelen in vier onderwerpen : de natuurlijke historie van de paddestoelen, het verzamelen in bos en veld, waarbij ook de grote vlucht die het paddestoelenplukken in de VS en Canada heeft genomen wordt behandeld, een hoofdstuk over mycoculinaire geneugten dat de lezer leert dat fijnproever Schaechter zelfs "stink-horns" en "corn smut" hogelijk waardeert (!) en tenslotte een boeiende verzameling van allerlei wetenswaardigheden over macrofungi. Zo vertelt hij van een onderzoek naar het voorkomen van paddestoelen als motief in de heraldiek, waaruit bleek dat 18 wapenschild-

den (uit 150.000!) zwammen laten zien. Meestal is zulk een motief een wat humoristische illustratie van de familienaam. We vinden dan ook paddestoelen in de blazoenen van families als de Fongarini, de Lesseps (les cèpes), de Boulets (bolets) en natuurlijk in dat van het Duitse geslacht Pilz. De lezer zal ook verbaasd opkijken als hij leest dat het Amerikaanse departement van landbouw (de USDA) gedurende enkele jaren de import van shiitake (die toen nog *Lentinus edodus* heette) verbood, omdat die smakelijke kweekpaddestoel immers verwant is aan de beruchte "train wrecker" (*Lentinus lepideus*), die bij ons veelzeggend Dwarsliggerzwam heet.

De auteur verhaalt niet alleen van zijn "mushroom forays" in Amerika en Europa, maar hij weet ook boeiend te vertellen van zijn jacht op bijzondere mycologische boeken en platen. Zo vond hij bij een antiquariaat te Londen een serie oude aquarellen zonder auteursnaam, die door vergelijkende studie met illustraties in andere documenten als vroeg 19e eeuws werk van Schweinitz kon worden geïdentificeerd. Over hallucinogene paddestoelen geeft Schaechter voldoende informatie, zonder de hinderlijke zweverigheid, die zoveel schrijvers over dit onderwerp aankleeft. Goddank noemt hij zich geen etnomycoloog, want daar zijn er al teveel van.

De kleurenfoto's in het boek zijn goed, maar niet opzienbarend. Veel van de zwart-witillustraties in de tekst zijn houtsneden uit Sterbeek's bekende "Theatrum fungorum". Er is een korte bibliografie, die helaas een verre van volledig overzicht van de geraadpleegde bronnen geeft. Verder vindt de lezer nog een lange adressenlijst van mycologische verenigingen in Noord-Amerika.

In verhouding tot de geboden informatie en de smakvolle uitvoering van het boek is de prijs verrassend laag.

T. Stijve, St. L  gier, Zwitserland

UW MEEST NATUURLIJKE KEUZE

FRANK BURGHOUWT
D R U K K E R I J

*Laat u adviseren over milieu
vriendelijke papiersoorten!*

Flevoweg 35a
2318 BX Leiden
(Industrieterrein
Merenwijk)
Telefoon:
(071) - 5 21 30 27
Telefax:
(071) - 5 21 26 30

DTP, (full colour) handels drukwerk, gelegenheids- en familiedrukwerk, specialist in huisstijl drukwerk-verzorging

Hester van Gent (Bomenstichting, Samensteller), Peter-Jan Keizer (Cryptoconsult), Jitze Kopinga (IBN-DLO) en Bas M. Visser (Natuur, Bos en Landschap). 1997. Houtrot in bomen. 61 pp. Prijs f 24,50. Te bestellen bij de Bomenstichting, Oudegracht 201bis, 3511 NG Utrecht, tel. 030-2340778 of bij IPC Groene Ruimte, Postbus 393, 6800 AJ Arnhem, tel. 026-3550100.

In augustus 1997 verscheen het smakelijk uitgevoerde boekje "Houtrot in bomen". Behalve de samensteller en de overige schrijvers hebben ook Huub van der Aa en Eef Arnolds inbreng in dit boekje gehad, de laatste o.a. met een prachtige foto op de omslag.

De uitgave van dit boekje is een gezamenlijke onderneming van de Bomenstichting, IPC Groene Ruimte en Kring Praktiserende Boomverzorgers, welke laatste reeds in 1986 een brochure onder dezelfde naam het licht had doen zien.

Het boekje telt 61 pagina's op A5-formaat en is uitgevoerd met een ringbandje. De hoofdmoot bestaat uit de beschrijving met kleurenfoto's van 37 paddestoelen die houtrot in bomen kunnen veroorzaken. Elke beschrijving geeft informatie over de waardplanten, de vorm, kleur en afmetingen van de paddestoel, de plaats waar hij meestal op de boom wordt aangetroffen, de periode van voorkomen, enkele overige kenmerken en de gevolgen voor de boom. In een duidelijk kadertje wordt aangegeven of de paddestoel wit- of bruinrot veroorzaakt, of hij één of meerjarig is, waar hij aantast, mate van voorkomen en of hij de boom solitair of met een groep aantast.

Voorafgaand aan deze 37 beschrijvingen wordt een overzicht gegeven van de houtrotzwammen die mogelijk zijn per boomsoort en na de beschrijvingen geeft Jitze Kopinga enige biologische achtergronden van houtrot en de betekenis daarvan voor de boomverzorging. Aangezien dit de theoretische onderbouwing van het hele boek betreft, valt het wel op, dat dit niet het eerste hoofdstuk is, maar misschien is de primaire doelgroep (praktische boomverzorgers) meer geïnteresseerd in de praktische beschrijvingen met foto's van de houtrotveroorzakers dan in de theorie die daaraan ten grondslag ligt. Ook voor de (amateur)mycoloog bevat dit hoofdstuk interessante informatie. Het boek wordt besloten met een kort overzicht van juridische consequenties van houtrot (aansprakelijkheid van de beheerder bij breuk e.d.), enkele mycologische begrippen, een literatuurlijst en een register.

De foto's zijn van het Centraal bureau voor Schimmelcultures, Peter-Jan Keizer, Eef Arnolds, Ruud Knol, Henk Huijser en Hans Kaljee. Hoewel de namen van de fotografen met piepkleine lettertjes bij de foto's zijn te vinden, zou een apart lijstje van de namen met de paginanummers van de foto in dit boekje niet hebben misstaan. Hoewel de kwaliteit en de reproductie van de foto's over het algemeen boven alle lof is verheven zou bij een eventuele volgende druk misschien voor de *Bjerkandera adusta* (Grijze buisjeszwam) een betere foto kunnen worden gekozen. Nu lijkt het een blauwgrijze

paddestoel zoals deze nooit of zelden wordt gezien en verschilt de kleur van de poriënlaag (inzet) nauwelijks van de bovenkant. Voor de *Daldinia concentrica* (Kogelhoutskoolzwam) zou beter een foto gekozen kunnen zijn met de typische kogelvorm, de *Ganoderma pfeifferi* (Waslakzwam) geeft wel het sporenstof, maar niet de waslak aan en voor de *Grifola frondosa* (Eikhaas) is wel een heel compact exemplaar gekozen, terwijl deze paddestoel zich zo prachtig kan uitbreiden. De foto van de *Polyporus squamosus* (Zadelzwam) laat nauwelijks de zadelvorm zien, maar dit zijn details die niets afdoen aan de kwaliteit van dit mooie en nuttige boekje, dat zeker ook voor NMV leden het lezen waard is. Het is in de verenigingsbibliotheek aanwezig.

Reitze ten Cate

V. Antonín & M.E. Noordeloos. 1997. A monograph of *Marasmius*, *Collybia*, and related genera in Europe. Vol. 2. *Collybia*, *Gymnopus*, *Rhodocollybia*, *Crinipellis*, *Chaetocalathus*, and additions to *Marasmiellus*. Libri botanici, vol. 17. I.H.W. Verlag, Eching bei München. 256 pp, 52 figs, 46 kleurenfoto's. Prijs DM 128,-- excl. verpakking en porto; bij M.E. Noordeloos voordeliger te verkrijgen.

Dit tweede (en laatste) deel van de Europese monografie van Antonín en Noordeloos over *Marasmius*, *Collybia* en aanverwante genera is zo mogelijk nog interessanter dan het eerste. Niet alleen worden hierin alle tot nu toe bekende en erkende Europese soorten van *Collybia* in ruimere zin uitgebreid beschreven en geportretteerd, vaak met een kleurenfoto, maar hierin vindt ook een aantal afwijkende taxonomische ideeën hun beslag.

Het zal wel even wennen zijn dat het gros van onze *Collybia*'s nu *Gymnopus* moet heten. Ooit is, ongelukkigerwijs, *Collybia tuberosa* (Purperknolcollybia) aangewezen als typesoort van *Collybia* en als de kleine witte soorten *Collybia cirrhata* (Dwergcollybia), *C. cookei* (Okerknolcollybia), *C. tuberosa* en *C. racemosa* (Vertakte collybia), zoals hier, in een apart geslacht geplaatst worden, moet dat *Collybia* heten (en niet *Microcollybia*), zoals het ook wel genoemd wordt. Voor het merendeel van de voormalige *Collybia*'s was de naam *Gymnopus* (Pers.) Roussel beschikbaar en zo zullen we dus moeten spreken van *Gymnopus dryophilus* (Eikebladzwammetje), *Gymnopus fusipes* (Spoelvoetcollybia), enz.

Maar de groep rond '*Collybia maculata*' is hiervan uitgesloten. De auteurs vonden voldoende redenen om de soorten met een gele of roze sporee en vaak met voor een deel dextrinoïde sporen als apart geslacht te behandelen onder de naam *Rhodocollybia* Sing., dus *Rhodocollybia maculata* (Roestvlekkenzwam), *R. butyracea* (Botercollybia), en *R. prolixa*.

Naast de *Collybia*-achtigen worden ook het geslacht *Crinipellis* (vijf soorten in Europa, maar slechts één in Nederland) en het daaraan verwante, maar pleurotoïde geslacht *Chaetocalathus* (één soort in zuidelijk Europa, niet in Nederland) behandeld.

Hoe snel het allemaal gaat bewijzen de nu al noodzakelijke aanvullingen bij het geslacht *Marasmiellus*, dat in het eerste deel behandeld werd. De aanvullingen omvatten een nieuwe sleutel en beschrijvingen van tien taxa, waaronder de soort die het type van *Micromphale* is, nl. *Micromphale foetidum* (Takjesstinktaailing), nu dus *Marasmiellus foetidus*, en de nieuwe, verwante soort *Marasmiellus bisporigerus* Noordeloos & Uijé, alleen bekend uit West-Nederland.

Het aantrekkelijke van dit deel is dat van zoveel van de taxa vaak goede kleurenfoto's bij de betreffende tekst gegeven worden. Maar pas op! De onderschriften van pl. 43 (*Marasmiellus perforans*, de Sparrestinktaailing) en pl. 44 (*M. omphaliformis*) zijn verwisseld. Hetzelfde geldt voor de foto's van *Rhodocollybia butyracea* f. *butyracea* en f. *asema*, resp. de Roodbruine en de Gewone Botercollybia (pl. 35 en 36). Plaat 41 van de Spaanse soort *Marasmiellus phaeomarasmioides* vertoont een opvallend mooie bruinig goudgele hoed, maar in de beschrijving komt die kleur niet voor. Jammer ook dat voor *Gymnopus ocior* (was *Collybia dryophila* var. *funicularis*) een dia van de zeldzame variant met niet-gele lamellae is gekozen.

Er staan in dit boekje heel wat soorten waarvan het moeilijk of haast niet mogelijk is elders goede beschrijvingen en afbeeldingen te vinden. Bovendien kun je er overal in Europa mee terecht. Het is daarom een 'must' voor de serieuze mycoloog en in de NMV bibliotheek aanwezig.

Kees Bas

Pieter-Paul van Laake, 1997. Natuurtochten in Nederland 1: Limburg. Uitgegeven in samenwerking met de KNNV. 144 pag. Prijs f 21,-- (NMV-leden, incl. verzendkosten), te bestellen bij de auteur, Papenbergseweg 40, 6585 KW Mook, giro 3854806.

Dit boekje is het eerste in een reeks wandelgidsen die uiteindelijk, in zo'n 15 delen, heel Nederland moeten bestrijken. Het beschrijft 25 wandelingen, in lengte variërend van 7 tot 20 km, verspreid over de provincie Limburg. Iedere wandeling is ingetekend op een staffkaartfragment en voorzien van een gedetailleerde routebeschrijving, inclusief informatie over openbaar vervoer. De clou van deze serie wandelgidsen zit hem in de, vaak uitvoerige, notities over planten, dieren en, jawel, paddestoelen die langs de routes kunnen worden aangetroffen. Aan bod komen mossen, korstmossen, paddestoelen, vaatplanten, spinnen, sprinkhanen, vogels, slakken, enz., waarbij getracht is zowel voor

beginners als voor gevorderden interessante soorten op te nemen. De auteur heeft de moeite genomen om voor iedere soortengroep ter plekke bekende specialisten te vragen om gegevens bij de wandelroutes te verschaffen (de paddestoelgegevens in dit deel komen met name van Piet Kelderman), dus met de betrouwbaarheid daarvan zal het wel snor zitten. Wel wordt in het voorwoord terecht genoemd dat weer, jaargetijde, toeval en geduld natuurlijk ook een grote rol spelen.

Ik vind het een lovenswaardig initiatief om gegevens over zoveel vaak onderbelichte groepen organismen in een wandelgids op te nemen. Al zal de praktijk natuurlijk moeten uitwijzen of de noodzakelijkerwijs beknopte gegevens ook voor de beginner voldoende zijn om bij de identificatie de plank niet al te vaak mis te slaan, denk ik dat de auteur een goed bruikbaar boekje heeft afgeleverd. Het boek is in de verenigingsbibliotheek aanwezig.

Nico Dam

Vereniging Onderzoek Flora en Fauna, 1997. Jaarboek Natuur '97. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 272 pag. Prijs voor leden KNNV en medewerkende organisaties, waaronder de NMV, f 32,50 + f 6,-- verzendkosten. Te verkrijgen door f 38,50 over te maken op girorekening 13028 ten name van de KNNV-uitgeverij te Utrecht onder vermelding van "Jaarboek Natuur 1997". In de boekhandel is het boek nauwelijks duurder (f 40,--). Het voordeligst is het afhalen van het boek bij de KNNV of op de komende Nieuwjaarsbijeenkomst te Wageningen (zie elders in dit nummer), waar het boek tegen ledenprijs verkrijgbaar zal zijn.

Het Jaarboek Natuur '97 is bedoeld om een actueel beeld te geven van de toestand van de Nederlandse natuur. Vragen die aan de orde komen zijn: welke soorten planten, dieren en schimmels gaan achteruit, welke nemen toe, wat zijn de oorzaken en wat kan eraan gedaan worden om de situatie te verbeteren? In het boek wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen voor vijftien groepen organismen in even zoveel hoofdstukken: paddestoelen; mossen en korstmossen; hogere planten; zee-organismen; zoetwatermollusken, sprinkhanen en krekels; libellen; loopkevers; kleine vlinders; dagvlinders; reptielen, amfibieën en vissen; vogels; zoogdieren en vleermuizen. Daarnaast bevat het een korte inleiding en een samenvattend hoofdstuk over de trends van alle soortengroepen tezamen in de laatste beschouwde periode, 1990-1995, uitgesplitst per begroeiingstype. De lotgevallen van soorten en soortengroepen worden geïllustreerd in tal van tabellen, grafieken en bijlagen. Enkele zwart-witfoto's en luchtige verhaaltjes over de geneugten van het onderzoek aan bepaalde planten of dieren verlevendigen de overigens serieuze en soms wat taaie beschouwingen.

Uit deze schets van de inhoud is al wel duidelijk dat het boek slechts voor een klein deel over paddestoelen gaat. Het betreffende hoofdstuk is geschreven door Mirjam Veerkamp en omvat 14 pagina's. In het kort worden besproken de paddestoelenkartering, voor- en achteruitgang van de paddestoelenflora in het algemeen en in een aantal belangrijke biotopen, zowel binnen als buiten de ecologische hoofdstructuur, en de effecten van verdroging op de mycoflora. Speciale aandacht wordt geschonken aan de betekenis van lanen voor de mycoflora en de dramatische achteruitgang van brandplek-paddestoelen. Uit een vergelijking met andere soortengroepen kan geconcludeerd worden dat de achteruitgang van paddestoelen ook in recente tijd voortschrijdt, vooral in bossen, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de situatie bij vogels en hogere planten. Paddestoelen lijken dan ook voor de toestand van de natuur in onze bossen onmisbare indicator-organismen.

Het boek geeft een indrukwekkend beeld van het veelzijdige veldbiologisch onderzoek dat in Nederland door allerlei verenigingen en andere organisaties wordt verricht, voor het leeuwendeel door onbezoldigde vrijwilligers. Bij de presentatie van de gegevens zijn soms kritische kanttekeningen te maken. Ik krijg de indruk dat alle organisaties in een tamelijk strak keurslijf zijn gedwongen om bepaalde onderwerpen op uniforme wijze te behandelen en kwantitatief te benaderen. In feite worstelen de meeste bewerkers van groepen organismen met dezelfde problemen: zeer onvolledige oude gegevens en het ontbreken van werkelijk landsdekkende recente inventarisaties. Daardoor moesten nogal wat methodische kunstgrepen worden uitgevoerd om tot de gewenste vergelijkbaarheid en kwantificering te komen. In de eindconclusies worden soms appels met peren vergeleken, zoals trends in groepen waarvan alle soorten zijn onderzocht, met trends binnen een aantal geselecteerde soorten. Desondanks zijn de conclusies overtuigend genoeg om het sombere beeld van de achteruitgang van de Nederlandse natuur te bevestigen. Maar dat is geen nieuws, reden waarom de media (ten onrechte) relatief geringe aandacht aan de publikatie hebben geschonken. Het lijkt er soms op of de samenstellers van het boek tevreden zijn over het feit dat een neergaande trend in het meest recente tijdvak (1990-1995) is afgevlakt of omgebogen in een vooruitgang. In een uitgeteeld, vermist en verdroogd landschap valt echter op zeker moment weinig meer te verliezen en is iedere vorm van natuurbeheer of natuur-ontwikkeling al gauw een verbetering, maar nog geen reden tot juichen.

Het werk is opgenomen in de verenigingsbibliotheek.

Eef Arnolds